

С. М. Лобода,
П. Ю. Родіонов

РОЛЬ І МІСЦЕ ВЗАЄМООЦІНЮВАННЯ В НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Анотація. У роботі розглянуто можливість імплементації взаємооцінювання студентів у навчальний процес як інструменту підвищення якості освітнього процесу. Для кращого розуміння особливостей навчання студентів технічних напрямів надано огляд організації освітнього процесу зі спеціальності 186 «Видавництво та поліграфія». Як особливість цієї спеціальності пропонується розглядати широке застосування інформаційних технологій, велику кількість лабораторних робіт, складність використання уніфікованих тестів для оцінювання результатів студентів через комплексність завдань, значне різноманіття онлайн-курсів, якими можна послуговуватись у навчанні, а також можливість роботи студентів над реальними проєктами. Зважаючи на специфіку спеціальності і потреби студентів, які пов'язані з бажанням одержати якісний зворотний зв'язок для покращення якості виконаних робіт, пропонується використовувати взаємооцінювання як інструмент контролю знань і активізації пізнавальної діяльності студентів. Взаємооцінювання розширює горизонти мислення студентів, залучаючи їх до активної участі в навчанні через надання інструментів для відслідковування власного прогресу, а також допомагає студентам одержати досвід оцінювання виконаних робіт. З іншого боку, запровадження взаємооцінювання може утруднюватися недостатньою мотивацією студентів, що висуває нові виклики викладачам. Для досягнення максимального ефекту будь-які форми взаємооцінювання мають бути організовані в належний спосіб. Отже, взаємооцінювання за умови його належного впровадження виглядає перспективним інструментом для підвищення якості освітнього процесу. Надалі рекомендовано проведення дослідження серед студентів щодо ефективності зворотного зв'язку та взаємооцінювання.

Ключові слова: освітній процес, контроль знань, взаємооцінювання.

Постановка проблеми. Одним із першочергових завдань успішного і сучасного закладу освіти є підготовка спеціалістів, які мають бути конкурентоздатними на вітчизняному і міжнародному ринках праці. Отже, це вимагає від закладу освіти і викладачів віднаходити такі методи навчання і контролю знань, які дають змогу здобувачам освіти брати активну участь в освітньому процесі, бути відповідальними за отримані результати. Серед методів, що допомагають студентам долучитися до процесу

планування і реалізації завдань, є самооцінювання та взаємооцінювання. Проте, на нашу думку, на сьогодні питання щодо еventуальності використання зазначених методів контролю є недостатньо вивченим, тож потребує проведення подальших досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання організації ефективного зворотного зв'язку розглядали вчені Башир Мамун, Д. Ніколь та Дж. Орелл. Значну увагу взаємооцінюванню приділяли дослідники А. М. О'Доннел, К. Дж. Топпінг, Д. Шпіллер та ін.

Мета статті — провести аналіз місця і ролі методу взаємооцінювання серед здобувачів

освіти, а також окреслити шляхи його впровадження в освітній процес.

Виклад основного матеріалу. У першій частині роботи розглянемо процес навчання студентів спеціальності 186 «Видавництво та поліграфія» з точки зору особливостей викладання дисциплін, пов'язаних з мультимедіа й інформаційними технологіями, а також роль зворотного зв'язку в навчальному процесі.

Друга частина роботи присвячена питанню організації ефективного взаємооцінювання в навчальному процесі, для чого досліджуватимуться особливості його застосування для контролю знань студентів.

Розглядаючи питання викладання матеріалу зі спеціальності 186 «Видавництво та поліграфія», можна зауважити такі характерні риси навчального процесу:

1. Широке використання студентами і викладачами інформаційних технологій у навчальному процесі.

2. Значна кількість лабораторних робіт (може сягати 50% усього обсягу академічного навантаження), тобто значний період часу студенти працюють над проектами, використовуючи необхідне програмне забезпечення.

3. Складність встановлення формальних критеріїв щодо якості виконаних робіт, що позначається на процесі оцінювання студентів. Наприклад, результатом роботи студента може стати проект макета багатосторінкового видання, оцінювання якого є комплексним питанням.

4. Наявність різноманітних онлайн-курсів та інформаційних джерел, які можна використовувати для самонавчання, поглиблення власних знань.

5. Можливість активного залучення студентів спеціальності до роботи над творчими проектами, що мають перспективи практичної імплементації.

Щодо проведення навчальних занять, то слід зазначити таке: в навчальному процесі серед іншого активно використовуються мультимедійні технології, а також платформи для онлайн-навчання, що дає змогу на належному рівні викладати дисципліни й уможливує застосування методик змішаного навчання.

Оцінювання теоретичних знань і практичних навичок студентів під час вивчення дисциплін, що мають безпосередній зв'язок зі створенням оригінал-макетів видань, здебільшого передбачає такі кроки: студенти можуть отримувати бали за свою роботу під час лекційних занять

і контрольних заходів; студенти можуть отримати бали за виконання і захист лабораторних робіт. Типова лабораторна робота полягає у виконанні завдання, що може бути пов'язане зі створенням графічної композиції і версткою видання, а також подальшою його підготовкою до друку. Так, результатом виконання лабораторної роботи може бути оригінал-макет рекламного постера, настінного календаря, іншої поліграфічної продукції. Оцінювання таких робіт має свої складнощі, як-от:

1. Велика кількість параметрів, які підлягають оцінюванню.

2. Значні витрати часу на оцінювання, що пов'язано з необхідністю індивідуального підходу до кожної роботи.

3. Питання, що пов'язані з оцінюванням композиції видання, шрифтового оформлення, використаних кольорів та інших аспектів, що стосуються художньої естетики, є доволі складними, адже надмірна формалізація критеріїв оцінювання може призвести до негативних наслідків.

Враховуючи специфіку студентських робіт і намагаючись нівелювати прояви недосконалості системи оцінювання і можливої суб'єктивності, можна запропонувати вживати такі заходи:

1. Пропонувати до виконання завдання, що мають декілька шляхів вирішення, а в процесі оцінювання враховувати вибір оптимального.

2. Передбачати можливість самоконтролю студентів, а також організувати здійснення контролю студентських робіт іншими студентами.

3. Приділяти особливу увагу висновкам до лабораторних і практичних робіт, які студенти можуть використовувати як інструмент для рефлексії щодо власного досвіду роботи.

4. Передбачати публічний захист виконаних робіт, що дає змогу студентам представити свої роботи й отримати відгук.

5. Запрошувати стейкхолдерів, зокрема визнаних професіоналів у галузі, а також роботодавців до участі в оцінюванні прогресу студентів.

З огляду на досвід викладання студентам спеціальності 186 «Видавництво та поліграфія» можна зазначити, що зазвичай очікування студентів щодо оцінювання і зворотного зв'язку полягають у такому:

1. Оцінки за виконані роботи є об'єктивними і неупередженими.

2. Виконані роботи оцінюються швидко, без затримок.

3. До оцінки додається відгук викладача, в якому вказано сильні і слабкі сторони роботи, а також шляхи виправлення недоліків.

Окремо слід зазначити, що найбільший запит студентів спеціальності 186 «Видавництво та поліграфія» пов'язаний з бажанням отримати персоналізований відгук на їхні роботи, що є природною потребою, враховуючи особливості цієї сфери діяльності.

Варто зауважити, що необхідність покращення зворотного зв'язку між студентами і викладачами підтверджується опитуваннями студентів у різних країнах світу, які засвідчують своє незадоволення наявним станом цього питання. Студенти заявляють про відсутність адекватних, своєчасних відгуків [1]. Викладачі, зі свого боку, звертають увагу на те, що студенти часто не застосовують надані поради і рекомендації [2]. На думку дослідників [3], на сьогодні слід уникати традиційних методів організації зворотного зв'язку з метою зробити його ефективнішим для здобувачів освіти.

Девід Дж. Нікол і Добра Макфарлейн-Дік у своїй класичній роботі [4] виділили основні принципи, на яких має ґрунтуватися зворотний зв'язок, організований у належний спосіб:

1. Допомогає пояснити, що таке позитивні результати (цілі, критерії, очікувані стандарти).
2. Сприяє розвитку самооцінки і рефлексії у навчанні.
3. Надає студентам якісну інформацію про їх навчання.
4. Заохочує викладача і студентів до діалогу навколо навчання.
5. Заохочує позитивні мотиваційні переконання і самооцінку.
6. Надає можливості скоротити розрив між поточною і бажаною продуктивністю.
7. Надає викладачам інформацію, яка може бути використана для організації освітнього процесу.

На нашу думку, врахування наведених принципів при створенні системи оцінювання дає змогу зробити її такою, щоби вона повною мірою відповідала сучасним вимогам до освітнього процесу.

Очевидним є той факт, що труднощі, пов'язані з недосконалістю зворотного зв'язку, потребують комплексних рішень і залучення викладачів, здобувачів освіти та інших зацікавлених сторін. Одним із рішень, що може допомогти підвищити ефективність освітнього процесу,

є широке запровадження взаємооцінювання серед студентів. Розглянемо теоретичні положення пропонованого методу, а також практичні аспекти його імплементації в освітній процес.

Взаємооцінювання (відповідно до одного з визначень) полягає в забезпеченні студентам можливості для визначення рівня якості виконаних робіт, продуктивності інших студентів з таким самим статусом. Оцінюванню можуть підлягати письмове завдання й усне мовлення, презентації, портфоліо, виконання тестів, а також інші види робіт [5].

Інший підхід до тлумачення дефініції «взаємооцінювання» свідчить, що воно являє собою можливість здобувачів освіти визначати рівень, цінність, якість продукту, продуктивність інших здобувачів освіти, рівних за статусом, а згодом надавати детальний зворотний зв'язок і обговорювати свої судження з одногрупниками для досягнення узгодженого результату.

Отже, тут висвітлено таку точку зору, відповідно до якої мета взаємооцінювання полягає в тому, щоб дати можливість студентам планувати навчання, визначати свої сильні і слабкі сторони, цільові межі для подальших дій, а також розвивати метакогнітивні та інші особистісні і професійні навички. Зазначимо, що відгуки одногрупників доступні в більшому обсязі і з більшою швидкістю, ніж відгуки викладача. Можлива ситуація, коли оцінювач, який має менше навичок оцінювання, але має більше часу для цього, може дати оцінку такої ж надійності і валідності, що й оцінка викладача [6].

Зазначимо, що взаємооцінювання з огляду на його специфіку має використовуватися для підвищення ефективності навчання загалом, а також як інструмент, що дає змогу отримати додатковий зворотний зв'язок. Такий вид контролю не може підмінити собою оцінювання, що проводиться викладачем.

Розглянемо переваги, які може надавати взаємооцінювання в освітньому процесі. У своїх роботах Л. Лютце-Манн та Дж. Росс навели низку переваг використання взаємооцінювання [7; 8]:

1. Взаємооцінювання забезпечує послідовні результати за критеріями оцінювання та відповідно до завдання за короткий проміжок часу.
2. Взаємооцінювання дає інформацію про досягнення учнів, яка частково відповідає оцінюванню викладачів, оскільки веде до вищої успішності учнів.

3. Взаємооцінювання сприяє розвитку студентів навчанням їх оцінювати свою роботу.

4. Залучення студентів до процесу навчання і розвитку їх здатності критично мислити.

5. Навчання на основі критичного оцінювання та зворотного зв'язку з іншими.

6. Розвиток соціальних навичок, таких як кооперативне навчання.

Використання взаємооцінювання приводить до таких результатів [9]:

1. Сприяє освіті студентів.

2. Навчає студентів нести відповідальність за свої дії.

3. Надає студентам навички застосування стандартів і критеріїв.

4. Навчає студентів моделювати свою діяльність.

5. Залучає студентів до оцінювання їхньої діяльності й оцінювання своїх одногрупників, що допомагає набуту досвід оцінювання й отримати користь від зворотного зв'язку.

6. Зменшує залежність від викладачів і підвищує незалежність у процесі оцінювання.

Зауважимо, що впровадження взаємооцінювання як невід'ємного атрибуту освітнього процесу має складнощі, серед яких найбільш значущими є такі:

1. Обмеження на застосування пропонованого методу під час викладання окремих дисциплін.

2. Низька мотивація здобувачів освіти, що може бути нівельовано, якщо студентам аргументовано пояснити переваги цього методу.

3. Складність врахування результатів взаємооцінювання в процесі виставлення формальних оцінок.

У роботі [10] автори зазначають, що викладачі мають брати участь разом зі своїми студентами в процесі оцінювання і частково відмовитися від своїх повноважень, а також зазначають про необхідність обміну повноваженнями та спонукання студентів до самооцінки. З метою активізації ролі студентів у підготовці стандартів, які будуть основою для оцінювання, слід обговорити з ними стандарти оцінювання. Це допоможе студентам краще зрозуміти цей процес і надати зворотний зв'язок, що розкриє нові можливості.

1. *Застосування стандартів.* Оцінка іншої роботи потребує розуміння і застосування стандартів оцінювання; також для кращого розуміння очікуваного рівня робіт рекомендовано залучити більше студентів, щоб вони могли краще оцінювати власну роботу.

2. *Навчання на прикладах.* Перегляд прикладів звернення до інших за оцінкою своєї роботи; використання прикладів оцінювання робіт для організації власної роботи.

3. *Отримання зворотного зв'язку.* Зворотний зв'язок, який студенти дають один одному, ймовірно, буде відрізнятися від зворотного зв'язку викладача. Відгуки й оцінки студентів можуть відрізнятися від наданих викладачем.

Враховуючи наведене вище, взаємооцінювання є важливим компонентом процесу навчання, що дає змогу з мінімальними витратами ресурсів покращити освітній процес. З огляду на специфіку спеціальності 186 «Видавництво та поліграфія» організація взаємооцінювання в подальшому може бути перспективним напрямом.

Розглянемо форми, яких може набувати система взаємооцінювання, а також шляхи її запровадження серед студентів спеціальності 186 «Видавництво та поліграфія».

Розробляючи систему взаємооцінювання студентів, важливо зробити її максимально наближеною до потреб учасників, а отже, забезпечити її відповідне сприйняття. Діаграму, що демонструє спрощену схему декомпозиції процесу взаємооцінювання студентів, наведено на рис. 1.

Згідно з рис. 1 основними складовими системи взаємооцінювання студентів є безпосередньо студенти і викладачі. Частота оцінювання, його формат і необхідне інформаційне забезпечення можуть варіюватися залежно від особливостей спеціальності і потреб студентів. Проте в контексті викладання студентам спеціальності 186 «Видавництво та поліграфія» ці складові можуть бути оформлені у вигляді таблиці 1.

Згідно з таблицею 1 організація взаємооцінювання студентів має кореляцію із сучасними вимогами до освітнього процесу, а також з потребами студентів щодо зворотного зв'язку. Отже, пропонований вид контролю може давати позитивні результати і сприяти підвищенню якості освітнього процесу.

Висновки. Зважаючи на очікування здобувачів освіти від освітнього процесу і потребу розв'язати проблему недостатнього зворотного зв'язку, взаємооцінювання може стати корисним інструментом, який дасть студентам змогу проаналізувати їх роботи під іншим кутом. Це свідчить про те, що взаємооцінювання може відіграти важливу роль у навчанні студентів. Проте слід зазначити, що цей інструмент не може замінити

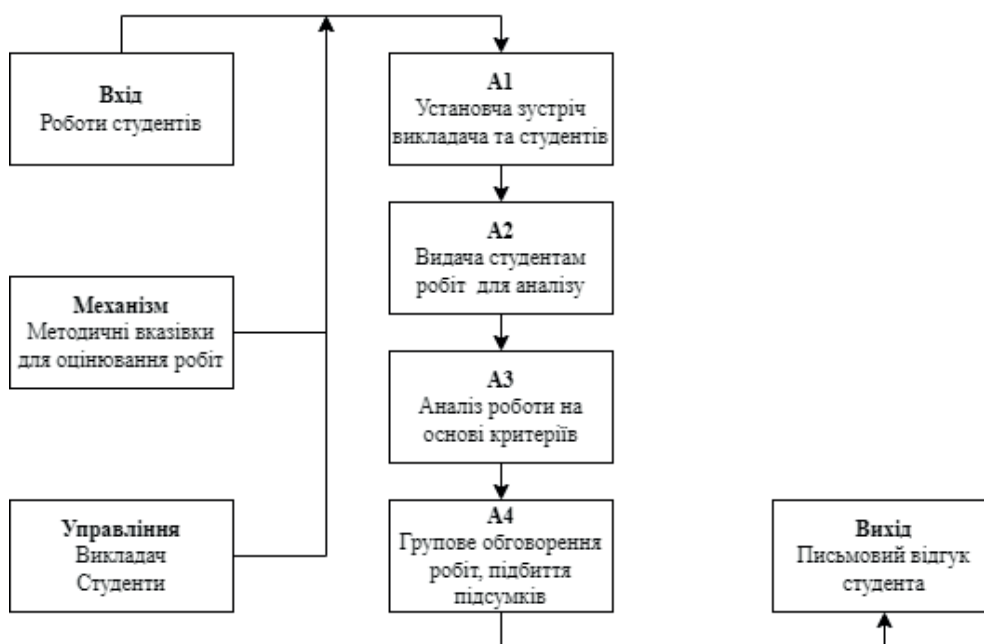

Рис. 1. Спрощена схема декомпозиції процесу взаємооцінювання студентів [Джерело: розроблено автором]

зворотний зв'язок, який надається викладачем, і не призначений для цього. Отже, він може розглядатися лише як доповнення до інших інструментів контролю. Щодо подальших наукових розвідок із цього питання, то тут необхідним вбачається проведення емпіричних досліджень для визначення ставлення студентів до взаємооцінювання, що є одним із важливих факторів ефективності його використання.

Список використаних джерел / References

1. Nicol, D. (2010). From monologue to dialogue: improving written feedback processes in mass higher education. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 35 (5), 501–517.
2. Orrell, J. (2006). Feedback on learning achievement: rhetoric and reality. *Teaching in Higher Education*, 11 (4), 441–456.

Таблиця 1

Компоненти системи взаємооцінювання студентів

Компонент	Характеристика
Учасники та їх ролі	Викладач є організатором і модератором, студенти беруть участь як реципієнти і надавачі зворотного зв'язку
Формат оцінювання	Письмова форма; учасники залишають коментар до роботи відповідно до встановлених критеріїв оцінювання на визначених онлайн-платформах
Частота оцінювання	Після виконання кожної лабораторної роботи
Інформаційне забезпечення	Викладач надає студентам перелік питань, на які вони мають відповісти в процесі оцінювання роботи; питання можуть змінюватися залежно від характеру роботи
Технічне забезпечення	Персональний комп'ютер, доступ до мережі Інтернет

[Джерело: розроблено автором]

3. Bashir, M. (2016). The Value and Effectiveness of Feedback in Improving Students' Learning and Professionalizing Teaching in Higher Education. *Journal of Education and Practice*, 16, 38–41.
4. Nicol, D. J., & Macfarlane-Dick, D. (2006) Formative assessment and self-regulated learning: a model and seven principles of good feedback practice. *Studies in Higher Education*, 31:2, 199–218. DOI: 10.1080/03075070600572090.
5. O'Donnell, A. M., & Topping, K. J. (1998). Peers assessing peers: Possibilities and problems. In Topping, K., & Ehly, S., *Peer-assisted learning* (pp. 255–278). Mahwah, NJ : Lawrence Erlbaum.
6. Topping, K. (2017). Peer Assessment: Learning by Judging and Discussing the Work of Other Learners. *Interdisciplinary Education and Psychology*, 1 (1), 1–17. DOI: <https://doi.org/10.31532/InterdiscipEducPsychol.1.1.007>.
7. Lutze-Mann, L. (2015). Peer Assessment of Assignment Drafts: About Peer Assessment. *Assessment Toolkit, Student Peer Assessment*. Retrieved from <https://teaching.unsw.edu.au/peer-assessment>
8. Ross, J. (2006). The Reliability, Validity, and Utility of Self-Assessment. *Practical Assessment Research & Evaluation*, 11 (10), 1–13.
9. Spiller, D. (2009). Assessment Matters: Self-Assessment and Peer Assessment. *Teaching Development*, The University of Waikato. Retrieved from http://www.waikato.ac.nz/tdu/pdf/booklets/8_SelfPeerAssessment.pdf
10. Alzaid, J. (2017). The Effect of Peer Assessment on the Evaluation Process of Students. *International Education Studies*, 10, 159. DOI: 10.5539/ies.v10n6p159.

S. M. Loboda,
P. Yu. Rodionov

THE ROLE AND PLACE OF PEER ASSESSMENT IN TEACHING TECHNICAL SPECIALTY STUDENTS

Abstract. *The paper considers the possibility of implementing peer assessment of students in the educational process as a tool to improve the quality of the educational process. For better understanding the peculiarities of teaching students in technical fields, an overview of the educational process in the specialty 186 Publishing and Printing. The peculiarities of this specialty include the widespread use of information technology, a large number of laboratory works, the complexity of using unified tests to assess student performance due to the complexity of tasks, a wide variety of online courses that can be used in teaching, and students' ability to work on real projects. Given the specifics of the specialty and the needs of students who are associated with the desire to receive quality feedback to improve the quality of work performed it is proposed to use peer assessment as a tool to control knowledge and enhance students' cognitive activity. The peer assessment broadens students' thinking horizons by involving them in active learning by providing tools to track their own progress, and allows students to gain experience in evaluating work done. On the other hand, the introduction of the peer assessment can be complicated by insufficient motivation of students, which poses new challenges to teachers. Also, all forms of the peer assessment should be properly organized to maximize the benefits of its use. In general, provided peer assessment, which is properly implemented, looks like a promising tool for improving the quality of the educational process. As prospects for further research, it is recommended to conduct a study among students on the effectiveness of feedback and peer assessment.*

Keywords: *educational process, assessment, peer assessment.*

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

Лобода Світлана Миколаївна — д. габілітована, професорка кафедри педагогіки, Інститут соціологічних наук і педагогіки Варшавського університету природничих наук, Варшава, Польща, sveta_lite@yahoo.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3102-0381>

Родіонов Павло Юрійович — канд. екон. наук, доцент кафедри комп'ютерних мультимедійних технологій, Національний авіаційний університет, Київ, Україна, rodionov.pavlo@npp.nau.edu.ua; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7164-4458>

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

Loboda S. M. — D. hab., professor at the Department of Pedagogy, Institute of Sociological Sciences and Pedagogy, Warsaw University of Life Sciences, Warsaw, Poland, sveta_lite@yahoo.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3102-0381>

Rodionov P. Yu. — PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Computer Multimedia Technologies, National Aviation University, Kyiv, Ukraine, rodionov.pavlo@npp.nau.edu.ua; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7164-4458>

Стаття надійшла до редакції / Received 12.05.2022